

Suprotnost u leksičkom sustavu

(Ljiljana Šarić: *Antonimija u hrvatskome jeziku : Semantički, tvorbeni i sintaktički opis*, Hrvatska sveučilišna naklada, Zagreb, 2007.)

U ovoj je godini izišla još jedna u nizu vrlo vrijednih jezikoslovnih knjiga koje izdaje Hrvatska sveučilišna naklada: *Antonimija u hrvatskome jeziku* Ljiljane Šarić, izvanredne profesorice u Oslu, koja je svoju znanstvenu karijeru započela u Institutu za hrvatski jezik i jezikoslovlje, a uspješno nastavila u Njemačkoj i Norveškoj. Tko je dosad pratio znanstveni rad ove vrlo plodne kroatistice, neće biti iznenađen njezinom novom knjigom. Dovoljno je ovdje podsjetiti na samo dvije njezine dosadašnje zapažene knjige: *Kvantifikacija u hrvatskome jeziku* i *Rječnik sinonima hrvatskoga jezika* (s Wiebke Wittschen), te među znanstvenim člancima na nekoliko upravo o antonimiji.

Ljiljana Šarić ima dara i znanja za sinteze. Njezina je monografija o kvantifikaciji velika sinteza o toj univerzaliji ne samo s jezikoslovnoga gledišta nego i s logičkoga. Rječnik sinonima popunio je golemu prazninu u hrvatskoj leksikografiji. Dok europski jezici imaju mnoštvo rječnika sinonima različita opsega i različite namjene, hrvatski je jezik tek nedavno dobio svoj prvi rječnik sinonima zahvaljujući dvjema mladim znanstvenicima. Da je potreba za njim velika,

da ima dosta mogućih korisnika, dokazuje njegovo drugo prošireno i doručeno izdanje koje je upravo u tisku. Većina se rječnika izrađuje kompilacijom, ali se takav postupak ne može primijeniti na rječnik sinonima jer on tipološki pripada lingvističkim rječnicima, što znači da autor mora biti znanstvenik, leksikolog, jer prije početka rada mora najprije definirati što je sinonimija i potom ju razgraničiti od drugih leksičkih odnosa. Stoga ovakav rječnik osim upotrebne vrijednosti za svoje korisnike, kao što ju inače ima svaki rječnik, ima i dodatnu vrijednost – znanstvenu. Leksikolozi su njime dobili jedan od mogućih teorijskih pristupa sinonimiji i odmah provjeru toga pristupa, s kojim se mogu ili ne moraju složiti, ali se svakako moraju složiti da je on ovdje znanstveno utemeljen i zaokružen.

Istraživanje međuleksemskih semantičkih odnosa nikako se ne može zaustaviti na jednoj vrsti, ono nužno otvara cijelu mrežu pa je logično da se Lj. Šarić našla između istosti i suprotnosti, između sinonimije i antonimije. Naoko različiti odnosi, a ipak imaju veliku sličnost: u sinonima su sva semantička obilježja zajednička, a u antonima također, osim najčešće jednoga semantičkoga obilježja koje dva značenja stavlja na suprotne strane, npr. *ulaziti* i *izlaziti*. Druga je sličnost što u oba slučaja višeznačnice mogu stupati u semantičke odnose samo s dijelom svoga značenja. I tre-

ća je sličnost što i sinonimi i antonimi mogu biti istokorijenske riječi. Upravo istokorijenski antonimi, ali i izvedenice od antonima koje ostaju u antonimijskom odnosu¹, nameću osim semantičkoga opisa i tvorbeni opis, a kako se leksičke jedinice ostvaruju u rečenici i tekstu, nezaobilazan je i sintaktički opis. Sva tri je opisa autorica dala u svojoj knjizi *Antonimija u hrvatskome jeziku*.

U svjetskom je jezikoslovlju mnogo literature i o sinonimiji i o antonimiji, s tim što se problematika sinonimije uvijek vraća na ključno pitanje: što je isto značenje, dok je problematika antonimije mnogo složenija, od samoga poimanja suprotnosti, preko razredbe antonima do stilskih figura koje počivaju na antonimiji (oksimoron, antiteza, kontrast). U nas se sve donedavno vrlo malo inače pisalo o leksikološkim temama, o antonimiji jedva (Antica Menac bila je dugo jedini autor s nekoliko članaka o antonimiji). Lj. Šarić najprije je svojim magisterijem *Antonimi u hrvatskom jeziku* zaorala prilično duboko i nastavila razrađivati antonime s različitih aspekata u više članaka te s ovom knjigom zaokružila dosadašnje spoznaje o toj temi. Treba odmah na početku reći da autorici nije bilo nimalo

¹ Međuleksemski semantički odnosi ne moraju ostati isti i među izvedenicama, npr. homonimijski se odnosi ne prenose na izvedenice, dok se antonimijski prenose stvarajući antonimna gnijezda, npr. *skup – jeftin, skupocica – jeftinoća, poskupiti – pojeftiniti* (str. 54).

lako baviti se ni sinonimijskim ni antonimijskim odnosima zato što u znatnosti nema suglasnosti što je u našem univerzumu isto, a što suprotno. Ako se antonimi shvate kao dvije krajnje točke na duljini, dakle A – B, onda *bijel – nebijel* nije isto što i *bijel – crn* premda se oba odnosa mogu prihvatiti kao suprotnost. Naime, *bijel* i *nebijel* označuju suprotne pojmove, ali zauzimaju sav sadržaj pojma *boja*, dakle iscrpljuju svojim sadržajem cijeli sadržaj rodnoga pojma, pa su suprotni po tome što $A \neq B$, dok se *bijel* i *crn* nalaze na krajnjim točkama pojma *boja*, a između njih postoje druge boje,² s tim da kad se iz općega leksika pređe u terminološki, tada *bijel* i *crn* nisu antonimi, npr. u nazivima *bijelo* i *crno vino*, *bijeli* i *crni bor*. Suprotni pojmovi u logici mogu biti komplementarni: *živ – mrtav*, *muško – žensko*, kontrarni: *crn – bijel*, kontradiktorni: *bijel – nebijel*. U jezikoslovlju se poimanje suprotnosti temelji na logičkome, ali i odstupa od njega. Logika kontradiktorne pojmove ne smatra suprotnošću jer se samo odriče sadržaj jednoga pojma, ali jezikoslovlje i taj tip ubraja u antonimiju. Sve to pokazuje svu složenost već među samim pojmovima.

Uz *Uvod* knjiga sadrži ova poglavlja: *Suprotnost, Antonimija u leksičkoj semantici, Klasifikacija antonima, Antonimija u kontekstu, frazeo-*

² Zanimljivo je da između drugih boja nema toga odnosa, npr. nitko neće smatrati da su *žuta* i *smeđa* suprotnice.

logiji i leksikografiji, Otvorena sinteza: parametri leksikološkog i tvorbenog opisa antonimije, a u Dodacima se nalazi mali Leksikon pojmova, Popis antonima, Literatura, sažetak na engleskom i kratka bilješka o autorici. Svako je poglavlje razrađeno u niz potpoglavlja pa makrostruktura knjige odaje autoričinu sposobnost za sistematičnost u razradi zadane teme.

Lj. Šarić svojim predmetima istraživanja pristupa prilično široko u želji da ih osvijetli sa svih strana. Dovoljno je pogledati sadržaj knjige *Kvantifikacija u hrvatskome jeziku* i autoričin opis kvantifikacije s različitih pristupa od predikatne logike do generativne semantike. I ovdje je najprije krenula od problema suprotnosti u filozofiji, logici i semiotici da bi se bolje razumjela suprotnost u leksičkom sustavu. Nemoguće je raspravljati o leksičkim odnosima bez dubljega ulaznja u problem leksičkoga značenja općenito i doticanja drugih leksičko-semantičkih odnosa, ponajprije polisemije. U literaturi postoji i suglasnost i razilaženje u razredbi antonima, pa je i to morala biti jedna cjelina u ovoj monografiji. Ne istražiti antonime u tekstovima značilo bi ne vidjeti njihovu funkcionalnost, njihovu stilogenost. Autorica je pratila i istraživala njihov “život” u tekstovima, čiji se izbor vidi na kraju knjige u popisu izvora.

Antonimija je međuleksemski semantički odnos suprotnosti, ali se ona

ne iscrpljuje samo na leksičkoj razini nego se proteže i na druge. Antonimi se obično shvaćaju kao suprotni pojmovi koji se međusobno isključuju, što je potpuno krivo shvaćanje jer oni označuju isto svojstvo, isti proces, istu kakvoću itd., samo se razlikuju ili u stupnju, ili u smjeru ... Još je Spinoza u svojoj *Etici* ustvrdio da se stvari koje nemaju ničega zajedničkoga među sobom ne mogu razumjeti jedna iz druge. Antonimi su istodobno “i bliski i udaljeni, imaju gotovo jednaku distribuciju, jednaku čestotu normalne uporabe i uporabe u prenesenom značenju (*lijeva i desna ruka; lijeva i desna stranka*)” (str. 35). Oni označuju pojmove koji pripadaju istoj vrsti, npr. *bijel* i *crn* označuju boju. Ne iznenađuje nas početak rasprave o filozofskom shvaćanju suprotnosti u kojem se otkriva da su sva bitna pitanja bila postavljena već u antici i da se prva i temeljna tumačenja nalaze među Aristotelovim kategorijama. Nužno je bilo preispitati pojam *suprotnost* kao glavno obilježje antonimnosti. Suprotnost se naravno javlja i izvan jezika, a u jeziku se očituje ponajčešće u leksičkom sustavu, osobito među pridjevima, premda nije rijetka i u sintaksi, među sintagmama: *proljetni dan – proljetna noć, Badnji dan – Badnja noć*, među rečenicama: “*Svi su prisutni sportaši – Ni jedan od prisutnih nije sportaš*. Sintaktička se antonimija tu oslanja na leksičku suprotnost komponenata konstrukcije *svi; biti – nitko; ne biti*” (str. 27).

Antonimi su u leksičkom sustavu najizrazitiji pokazatelj binarnih leksičkosemantičkih odnosa. Većina antonima označuje krajnje točke, ali dio antonima, osobito oni koji označuju kakvoću, količinu, intenzitet, nalaze se na gradacijskoj skali na kojoj je više antonimnih parova, koji mogu biti više ili manje udaljeni, ovisno o mjestu na kojem se na skali nalaze. Opisni pridjevi u hrvatskom jeziku imaju veliku mogućnost izricanja stupnja nekoga svojstva. Autorica je tu analizu radila na osnovi istraživanja leksičke suprotnosti koju je za engleski proveo D. Cruse. Premda primjeri poput *hladnoća – vrućina* dobro ilustriraju skalarne antonime, šteta što nisu razrađeni do kraja da pokažu sve bogatstvo i gradacije i antonimije, npr. *mlak, prohladan, hladan, leden ...*, ili *velik, veći, povelik, poveći, oveći, prevelik, golem, gigantski ...*, samo nekoliko primjera na jednoj strani skale. Odnos gradacije i antonimije zaslužuje jedno posebno poglavlje, kao i uloga srednjega člana u antonimiji. Ovakvo se, primjerice, na više mjesta govori o srednjem članu pa nije dobivena cjelovita slika o njem. A problem srednjega člana nije jednostavan. Nekad je srednji član zaista u sredini, a nekad je bliži jednoj od dviju strana suprotnosti. Česti su tročlani skupovi kao što je *jučer – danas – sutra*. U njem je *danas* srednji član, točno u sredini, i on s ostala dva člana čini tri antonimna para (*jučer – danas, jučer – sutra, danas – sutra*), dok je u iska-

zima *On je dobar – On nije dobar – On je loš* srednji iskaz više bliži desnomu nego lijevomu članu. Srednji se pojam u hrvatskom jeziku ne mora izreći leksički (*prošlost – sadašnjost – budućnost*), često za to služi sintaktička konstrukcija s *ni – ni*: *ni dobar ni loš, ni sretan ni nesretan*. Srednji član zapravo neutralizira antonimiju koja prelazi u gradaciju.

Višeznačnice kao i kod sinonimij-skih veza tvore antonimij-sku mrežu semantičkih odnosa. Svako se njihovo značenje antonimij-skim odnosom može vezati uz nekoliko leksičkih jedinica jer višeznačnica svojim značenjima ulazi u više semantičkih polja u kojima nalazi svoj antonimni parnjak. Ako otvorimo bilo koji rječnik, vidjet ćemo svu složenost semantičke strukture pridjeva *pun*, koja je vidljiva samo uz imenice, npr. *puna čaša, puna brzina, pun ljubavi, puna pripravnost, pun sat, puna zrelost, puni krug, puna žena, puna kapa* itd. U knjizi je dosta primjera kojima se ilustrira višeznačnost riječi i antonimija, npr. pridjev *dalek* označuje vremensku (*daleka vremena*) i prostornu (*daleke zemlje*) udaljenost te emocionalni odnos (*dalek čovjek*). Sasvim je jasno da pridjev *dalek* sa svakim svojim značenjem stupa u antonimij-ske (naravno i u sinonimij-ske) odnose s drugim leksičkim jedinicama.

Autorica u knjizi nije zaobišla netipične primjere koji antonimiju čine posebice zanimljivom za proučava-

nje. U hrvatskom jeziku ima dosta antonimnih parova s jednim negiranim članom (neki ih jezikoslovci ne smatraju antonimima), npr. *pravedan* – *nepravedan*. No, upravo se preko antonimije otkriva da prefiks *ne-* ne znači samo nijekanje. *Neukusan* nije negacija značenja pridjeva *ukusan*, za to služi pridjev *bezukusan* kao srednji član, a *nedužan* i *dužan* također nisu antonimi. Neke negirane riječi uopće nemaju svoj pozitivni parnjak, npr. *nečkati*, *nestati*, *nedostajati*.

Značenjska suprotnost postoji i u jednoj riječi. U knjizi se razmatra kao antonimija unutar same riječi, tzv. enantiosemija, što je autorica preuzela iz literature. Ona je vrlo rijetka i neplodna, a rezultat je razvoja semantičke strukture pojedine riječi. Tako se može dijakronijski objasniti zašto u nekim govorima *vonj* znači ugodan, a u nekim neugodan miris. Sinkronijski gledano u izrazu *Baš je pametan* pridjev *pametan* može značiti suprotnost (‘razuman’ i ‘glup’) zbog različite konotacije, a glagol *stati* u izrazu *Stao je govoriti* znači početak radnje, a u izrazu *Stala je kiša* završetak radnje zbog toga što su njegova značenja suprotna. Upitan je primjer *zadužiti se u koga* – *zadužiti koga* (str. 118) zbog toga što tu može biti riječ o dva glagolima: *zadužiti* (koga)³ i *zadužiti se* (u koga). Naime, povratni glagoli s česticom *se* (*bojati se*, *igrati se*) mogu se smatrati samostalnim leksič-

kim jedinicama za razliku od povratnih glagola sa zamjenicom *sebe/se* (*prati se*). Budući da su imenice *muk* ‘glasanje krave’ i *muk* ‘potpuna tišina’ (str. 118) homonimi različita porijekla, ne može se govoriti o višeznačnosti, odnosno o njihovoj dehomonimizaciji. Također se ne može govoriti ni o tome da su unutarriječna antonimijska (enantiosemijska) značenja homonimna, odnosno da je riječ o homoantonimima (str. 121). Homonimije nema tamo gdje je polisemija, one se isključuju, a kad je god u pitanju jedna riječ, uvijek je riječ o polisemiji. I antonimija i homonimija međuleksemski su semantički odnosi pa suprotna značenja jednoga leksema treba proučavati unutar polisemije.

Rubno se uz antonimiju može istražiti i suprotnost unutar višejezičnice, ali bi svakako također trebalo zasebno opisati i druge rubne pojave vezane uz semantičku suprotnost, primjerice odsutnost srednjega člana u gradacijskih antonima ili odsutnost pozitivnoga člana, npr. *nesanica*, *nevin*, *nesnosan* itd. Takvi se slučajevi mogu dvojako tumačiti, kao mogući antonimni parovi s nultim drugim članom: *nevin* – \emptyset , ili ih potpuno isključiti iz antonimije.

U knjizi je jedno cijelo poglavlje posvećeno razredbi antonima. Ona je vrlo složena jer ima dosta kriterija prema kojima se antonimi razvrstavaju, a ima i dosta nesuglasja među jezikoslovcima o tome. Autorica se s pravom oslonila na slavensku literatu-

³ Ispravnije je rekciju staviti u zagrađu.

ru, osobito na rusku jer je u njoj mnogo leksikoloških radova, ali je uzela u obzir i podjele u francuskoj i engleskoj lingvistici. Nesporne su sve formalne podjele, npr. prema porijeklu antonimi se dijele na raznokorijenske i istokorijenske, a dalje podjela ide prema vrstama riječi, glagolski: *dove-sti – odvesti*, pridjevni: *pravni – protupravni*, imenični: *ulaz – izlaz*. Tu bi se još mogli uvrstiti i prijedložni: *ispod – iznad*, *od – do*, prefiksoidni i sufiksoidni: *mikro- – makro-*, *hiper- – hipo-*, *mono- – poli-*, *-fil – -fob*.⁴ Značenjsku razredbu antonima autorica je temeljila na prisutnosti – odsutnosti (antonimi!) obilježja: ista / različita denotacija, usmjerenost / neusmjerenost, stupnjevost / nestupnjevost. Iz toga je jasno da je takva podjela uvjetovana različitim tipovima suprotnosti, o kojima je bilo riječi u prvom dijelu knjige. Na osnovi njih dobiveno je pet tipova antonima: kvalitativni (*mład – star*), komplementarni (*oženjen – neoženjen*), koordinacijski (*prednji – stražnji*), vektorni (*revolucionaran – kontrarevolucionaran*) i konverzivni (*pobjeđivati – gubiti*). Budući da u literaturi postoji prilično šarenilo u tipologiji antonima, možemo tu podjelu smatrati jednom od mogućih.

Vrijedan je prinos ove knjige autoričino promišljanje leksikografsko-

⁴ Antonimne prefiksoide i sufiksoide autorica je spomenula u poglavlju o imeničnim antonimima, a više o tvorbenim sredstvima ima u zaključnom poglavlju.

ga položaja antonimije i njezin uzorak sinonimijsko-antonimijskoga rječnika s natuknicama *lijep – ružan*. Uzorak pokazuje nesimetričnost antonimijskoga odnosa među višeznačnicama. Izrada takva rječnika pravi je leksikografski izazov, ali ga je danas lakše izraditi nego prije zahvaljujući velikim elektroničkim korpusima. Nažalost, hrvatska leksikografija, za razliku od drugih, još nema takvih rječnika ni u papirnom ni u elektroničkom obliku.

Ova knjiga o antonimiji ne bi bila potpuna bez rasprave o stilskim figurama koje se temelje na suprotnosti, od kojih je najčešća antiteza. Tako je put kroz antonimiju započeo s filozofskim poimanjem suprotnosti, a završio s njom kao stilskim sredstvom u pjesništvu. Zanimljivo je da se struktura knjige temelji na svojevrsnom antonimijskom pristupu. Izabran je multidisciplinarni pristup pa je s jedne strane logički pristup s logičkim operacijama, dakle formalan, a s druge stilistički s primjerima iz hrvatskih pisaca, koji se otima bilo kakvu formaliziranju.

Jezikoslovcu su skloniji određene jezične fenomene promatrati u širem smislu (npr. homonime, frazeme itd.) nego u užem jer tako imaju više prostora i ne moraju stalno propitivati granice, koje se vrlo često i ne daju jasno povući. Lj. Šarić i antonime, kao i prije sinonime u svom rječniku, promatra u širem smislu, što se odmah uočava iz njihova popisa na kra-

ju knjige. Sva se raznolikost antonimskih odnosa najbolje vidi upravo u tom u popisu. Popis nije rječnik i nije popis antonima u hrvatskom jeziku, nego antonima koji se nalaze u knjizi, a koje je autorica skupila iz rječnika i izvora kojima se služila. Svaki je tip označen brojčanim eksponentom, a slovnim (t) označene su terminološke opreke te zvjezdicom nepravne “antonimne veze, kvaziantonimi, suprotnosti koje se mogu osmisliti u kontekstu” (str. 198), npr. *smrt* – *spasenje*. Na jednom ćemo primjeru vidjeti o čem je riječ: ³*smrt* – *život*; ⁴*rođenje*; **spasenje*. *Smrt* i *život* su komplementarni antonimi, a *smrt* i *rođenje* vektorski, dok su *smrt* i *spasenje* prema autorici “nepravi” antonimi. Premda drugi par označuje u stvarnosti pravu suprotnost jer život počinje rađanjem, a završava smrću, dakle život je između tih dviju točaka, smrt se doživljava kao neimanje života, pa su život i smrt poput plusa i minusa. Dok će za neke, nažalost, obično jako bolesne ljude smrt izgledati kao spasenje, pa će im ta dva pojma biti zapravo sinonimi, nekome to može biti suprotnost jer svaki govornik ima sposobnost stvaranja vlastitih sinonima i antonima koji nikako to nisu u leksičkom sustavu. Posebno se to odnosi na pisce kojima su oni jako stilsko sredstvo.

Jezikoslovci, pa i naša autorica, znaju takve sinonime i antonime nazivati nepravima. Bilo bi bolje govoriti o okazionalnim ili možda autor-

skim sinonimima i antonimima jer oni jesu to, ali samo kod pojedinoga pisca ili samo u jednoj određenoj situaciji. Što znači nepravi, nepotpuni ili kvazi, znači da nisu ono kako ih nazivamo, a u tom slučaju i nisu vrsta sinonima ili antonima. U literaturi se često sreće podjela na “prave” i “neprave” antonime (sinonime također), čak i Апреšjan govori o kvaziantonimima, pa se i u ovoj knjizi prenose takve podjele. Ako nešto nije, a “nepravi” ili “kvaziantonimi” nisu antonimi, onda oni ne mogu biti ravnopravna sastavnica bilo koje podjele. Parnjaci *pošten* – *nepošten* jesu antonimi, a *dužan* i *nedužan* nisu i zato se ne mogu nazivati antonimima, čak ni nepravima. Takvi su slučajevi naravno zanimljivi jer su nepredvidivi s obzirom na to da je negacija uobičajeno tvorbeno sredstvo za antonimne parnjake. Stoga ih je potrebno spomenuti, ali ne kao vrstu antonima.

I još jedan terminološki problem. Nije jasno zašto se ne samo ovdje nego i u hrvatskim školskim leksičkim udžbenicima govori o kontekstualnim antonimima, pa i sinonimima, i jesu li i to “nepravi” sinonimi odnosno antonimi. Očito je da je riječ o sosirovskoj dihotomiji jezik : govor i da se međuleksemski semantički odnosi trebaju promatrati na dvjema razinama, paradigmatškoj i sintagmatškoj. Na sintagmatškoj će naravno biti više “iznenađenja” pa će se pojaviti i antonimi koji nisu općeusvojeni, koji su rezultat autorske kreacije, a

tu se suprotnost može izricati različitim jezičnim sredstvima.⁵ Autorica je u pravu kad kaže da *plamen* i *led* nisu u leksičkom sustavu antonimi. U stihu *Ljudski je plamen sanduk pun leda* to su Ujevićevi antonimi. Nema razloga takve slučajeve izdvajati u neku posebnu vrstu kao kontekstualne antonime jer su kontekstualni svi čim uđu u upotrebu. Kad je riječ o upotrebi, antonimi su “jednaki” bilo da je Ujević pjevao *Ljudski je plamen sanduk pun leda* ili *Kako je teško biti sam / i biti star, a biti mlad*.

Očito je da je tipologija antonima složena jer se oni mogu razvrstavati prema različitim kriterijima. Tako bi s obzirom na jezičnu razinu jedna podjela obuhvaćala leksičke, sintaktičke, tekstne i frazemske antonime (kad su po frazeološkom značenju antonimi: *živjeti kao bubreg u loju – krpati kraj s krajem*, ili kad su im sastavnice antonimi: *biti dušom i tijelom* /uz koga/). U popisu su se na kraju knjige našli i prefiksoidi (*mikro-* i *makro-*), sintagme (*jaki spol – slabi spol*), pridložni izrazi (*u dugu – aktivan*), što sve pokazuje dokle se pružaju granice suprotnosti u jeziku.

Kad je god riječ o semantici, ne može se isključiti subjektivan osjećaj, pa ni u ovom slučaju. Mnogi će u popisu naći primjere koji ih u najmanju ruku zbunjuju. Primjerice *suze – smi-*

⁵ U leksičkom sustavu antonimi mogu biti leksemi samo iz istoga leksičko-gramatičkoga i leksičko-semantičkoga razreda.

jeh većina govornika neće doživjeti kao antonime jer ih *smijeh* asocira⁶ na *plač* kao suprotni pojam. Međutim, kad se pogleda u abecedi pod *smijeh*, tada se vidi da su njegovi antonimi *plač*, *ridanje*, *suze*, ovisno o kontekstu. I još jedan primjer da se bolje upozna struktura popisa. *Zločest* i *dobar* antonimi su samo uz neke imenice, npr. uz *dijete*, dok će uz *čovjek* biti antonimi *dobar* i *loš*. U knjizi ima dosta primjera iz kojih se vidi koliko sintagmatske veze uvjetuju značenje pojedine leksičke jedinice. Tako *dobar ručak* znači *obilan*, *ukusan*, *zasićan*, a *dobar nož* zapravo je *oštar nož*. Prvom je primjeru suprotnost *loš ručak*, a drugomu *tup nož*. Ti primjeri pokazuju da bi dobar rječnik antonima svakako morao sadržavati tekstne primjere upotrebe “u kojima su antonimne veze ilustrirane jasno i nedvojbeno” (str. 199).

U ovom prikazu nije se išlo slijedom sadržaja knjige, kao što je inače uobičajeno u prikazima, nego su problematizirane određene teme vezane uz antonimiju da se pokaže koliko je težak bio zadak kojega se Ljiljana Šarić prihvatila. Dovoljno je samo reći da antonimija kao leksikološko-semantički naziv pokriva raznorodne suprotnosti u jeziku koje je Lj. Šarić uspjela prepoznati i sustavno opisati. Naime, nema problema s primjerima kao što su *lijevo – desno*, *gore – dolje*

⁶ Antonimija se uvelike temelji upravo na asocijacijama.

jer ih svaki hrvatski govornik prepoznaje kao suprotne pojmove, dok je, primjerice, za par *sunce – kiša* “logička podloga njihove suprotnosti dvojbena i nesigurnija nego ona prisutna u odnosu para *lijevo – desno*” (str. 167). Lakše je odrediti antonimijski odnos ako leksemi označuju prostorne, vremenske i količinske odnose, a teže ako označuju apstraktne pojmove i ako je riječ o višeznačnicama i sekundarnim nominacijama.

Budući da je knjiga nastala na temelju magistarskoga rada Ljiljane Šarić, osjeća se utjecaj jezikoslovnih autoriteta, kao što su primjerice Aprešjan i Novikov, i nedostatan kritički odmak od literature. Unatoč tomu autorica je znalački prikazala razne pristupe i suprotnosti i antonimiji, te raspravila važnije probleme vezane uz tu temu, a u zadnjem poglavlju *Otvorena sinteza: parametri leksikološkog i tvorbenog opisa antonimije* sažela sve teorijske poglede na antonimiju otvarajući teme za daljnje sinteze, primjerice za opis tvorbenih sredstava u hrvatskom jeziku kojima se tvore antonimi. Autorica je uspješno ispunila cilj koji si je zadala: “semantički opis antonimije općenito, u prvom redu antonimije kao leksičkoga fenomena, identificiranje osnovnih njezinih tipova u hrvatskomu jeziku na temelju primjera pronađenih u izvorima i osvrt na specifične kontekste u kojima se antonimne veze ostvaruju” (str. 182).

Kroatistatici nedostaju temeljni opisi i sinteze mnogih jezičnih fenomena, od gramatičkih do semantičkih. Zato svaku knjigu kao što je ova treba pozdraviti, pogotovo što ova knjiga zatvara jedno dosad neobrađeno poglavlje u hrvatskoj leksikologiji, ali ujedno i otvara nova. Od Ljiljane Šarić očekujemo s nestrpljenjem novu knjigu.

Branka Tafra